

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ АвіАЦІЙНИХ ДИСПЕТЧЕРІВ

Професія авіаційного диспетчера займає ключове місце в авіаційній галузі. Для виконання своїх особливих професійних завдань, авіадиспетчер повинен мати не тільки бездоганний психофізіологічний стан, але й високий рівень інтелекту, глибокі теоретичні знання, стійкі практичні навички.

Підготовка такого фахівця включає в себе широкий спектр як загальноосвітніх, так і спеціальних дисциплін – організація повітряного руху; управління повітряним рухом; організація та забезпечення польотів; запобігання авіаційним подіям; радіотелефонія та багато інших. Майбутня робота вимагає також безумовної відповідальності, дисциплінованості, бездоганного володіння англійською мовою.

Головними задачами авіаційних диспетчерів є надання екіпажам повітряних суден три види послуг – управління, інформування, допомога.

Відомо, що здійснення диспетчерської діяльності відбувається в складних, напружених та часто екстремальних умовах і супроводжується постійним нервово-емоційним навантаженням. Дана тема є актуальною на сьогоднішній день і заслуговує значної уваги серед фахівців, які займаються професійним відбором спеціалістів для авіаційної галузі.

Незважаючи на важливість проблеми вивчення праці диспетчера, в останній час здійснює небагато спроб поглибленого дослідження психофізіологічної специфіки професійної діяльності авіаційних диспетчерів.

Зупинимо увагу на понятті «професійно важливі якості (англ.: professional abilities). В енциклопедії [6,с.32].дається таке визначення ПВЯ: професійні властивості, сукупність духовних, психічних та фізичних якостей людини, необхідних і достатніх для того, щоб стати професіоналом, тобто для успішного опанування певної професії, нормативно придатної ефективності роботи та кар'єри за даною професією. Теоретичний аналіз присвячений даному питанню, говорить про широке застосування цього поняття ще з перших десятиліть ХХ століття, коли почали розвиватися наукові підходи до здійснення професійного відбору. Так, один з основоположників професійного відбору С. Г. Геллерштейн для здійснення такого відбору використовував поняття «професійно важливі властивості» як такі психофізіологічні якості людини, що необхідні для вирішення професійних завдань.

Таким чином, виділяючи ПВЯ авіаційних диспетчерів, необхідно абсолютно точно розуміти, що ці якості не існують окремо, а є певними взаємопов'язаними компонентами забезпечення професійних дій, які виконує авіаційний диспетчер у процесі своєї трудової діяльності. Він вирішує ряд перцептивних завдань і завдань зі зберігання та переробки інформації. Перші з них, пов'язані з безпосереднім сприйманням як зорової, так і слухової інформації. Слід зазначити, що основне навантаження випадає на диспетчера не через сприймання інформації, а в її декодуванні і змістовному аналізі.

Теоретичний аналіз науково-практичних досліджень з проблеми діяльності авіаційних диспетчерів показав важливість висвітлити наступні широко розвинені психофізіологічні якості.

1. Швидкість переробки інформації. Якість диспетчера пов'язана з швидким аналізом інформації, яка надходить.

2. Надійність виконання професійних дій. При виконанні виробничих завдань диспетчеру необхідно враховувати характерні помилки.

5. Урівноваженість нервових процесів. Безперервний потік великих за інтенсивністю надходження сигналів, характерний для діяльності диспетчера, який вимагає від нього значної сенсорної стійкості.

6. Концентрація уваги. Якість диспетчера, що сприяє адекватній оцінці оперативної обстановки, узагальненню наявної інформації і виділенню в ній головного.

7. Переключення уваги. Ця якість є основою для адекватного психофізіологічного забезпечення роботи диспетчера.

8. Селективність уваги. Селективність уваги є важливою для оператора в тих випадках, коли від нього вимагається переробка щільного потоку інформації.

9. Короткочасна й довготривала зорова пам'ять. Діяльність диспетчера потребує запам'ятовування оперативної інформації, що постійно поступає.

10. Обсяг короткочасної слухової пам'яті. Під час роботи диспетчер повинен користуватися засобами диспетчерського зв'язку, вести оперативні переговори, здавати рапорти. Особливістю цієї діяльності є необхідність запам'ятовування оперативної інформації і зберігання її у своїй пам'яті протягом усієї зміни.

У результаті теоретичного огляду було виділено ряд психофізіологічних якостей авіаційного диспетчера, які, на нашу думку, є важливими для виконання професійних обов'язків у штатних та аварійних ситуаціях. У цілому професійно важливі якості є достатньо стабільними в тій мірі, в якій вони залежать від природних особливостей. Разом з тим в умовах професійної діяльності виникає можливість компенсації будь-якої ПВЯ за рахунок інших якостей або за допомогою відповідних вмінь і навичок. Вони відображають професійні вимоги до авіаційного фахівця, забезпечують виконання конкретних робочих дій у відповідності з заданими зовнішніми критеріями ефективності діяльності систем «людина – техніка».

Література

1. Бодров В.А. Психология профессиональной деятельности. Теоретические и прикладные проблемы. / В.А. Бодров. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2006. – 623 с.
2. Корчемный П. А. Психология летного обучения / П.А.Корчемный. – М. :Воениздат, 1986. – 136 с.
3. Колосов В.А. Анализ ошибок речевого взаимодействия экипажей и диспетчеров УВД / В. А. Колосов // Психофизиологические проблемы повышения работоспособности летного и диспетчерского состава гражданской авиации: меж вуз. темат. сборник науч. трудов / Академия ГА. – СПб., 2000. – С. 90–101.
4. Обознов А. А. Психологическая регуляция операторской деятельности / А. А. Обознов.– М.: ИП РАН, 2003.– 213 с.
5. Ситник О.Г., Ситнянських Л.М. . Психологія становлення диспетчера повітряного руху як професіонала для роботи в цивільній авіації // АВІА–2013: Тез докл. XI Міжнародної науково-технічної конференції. 21-23 травня 2013 р. – К.: НАУ. Т.2. 2013.
6. Трифонов Е. В. Психофизиология человека: Русско-англо-российская энциклопедия, 13-е изд /Е. В. Трифонов.– СПб., 2009.– 853 с.